

donderdag 15 juni 2006

Wie zal de ouders opvoeden?

„Dit kon elke ouder overkomen“, zei Ankie Vandekerckhove na de verdwijning van Nathalie en Stacy. Vreemd, vindt Hans Van Crombrugge. Laat elke ouder zijn kinderen zonder toezicht om middernacht op een braderie rondlopen?

STACY en Nathalie, zeven en tien jaar oud, verdwijnen op een braderie ruim na middernacht. Of beter: de moeder van Nathalie heeft dan vastgesteld dat ze haar dochter en die van haar nieuwe vriend niet kan vinden. Beide ouders zaten op café. Moeder was duidelijk dronken. Het café en de braderie liggen in een buurt die 's avonds op zijn minst grimmig te noemen is. Bestaat er een oorzakelijk verband tussen het nachtelijke uur, de braderie, het café, de dronkenschap, de gevaarlijke buurt waar de ouders en de kinderen rondhangen en de verdwijning van de kinderen?

Welnee, dit kan iedereen overkomen. De kinderen hadden ook op een ander moment kunnen verdwijnen. Je kunt niet zomaar de ouders de schuld geven. Zij hebben toch het recht met de kinderen uit te gaan? Aldus de kinderrechtencommissaris, Ankie Vandekerckhove. Wellicht is ze ook van mening dat de chaotische jeugd van Nathalie en Stacy niet de schuld is van de ouders. Werkloosheid, prostitutie, drugsgebruik, achterbuurten: het zijn geen keuzes van de ouders. Dat de kinderen nadat de ouders uiteengingen en de moeder een nieuwe vriend leerde kennen de ene keer bij die persoon en de andere keer bij een andere persoon verblijven, is ook niet hun schuld. Dat kan iedereen overkomen. Daar kies je niet voor. Als er iemand schuldig is, is het misschien wel eerder de jeugdbescherming die zich bemoeit, de rechter die kinderen toewijst en plaatst, en de moeder nu ook nog haar andere kinderen dreigt af te nemen. Met welk recht overigens? Niemand kan ouders toch verplichten of verbieden de kinderen ergens mee naartoe te nemen?

De reactie van de kinderrechtencommissaris is jammer genoeg niet verrassend. Ze is tekenend voor de wijze waarop zij naar opvoeding kijkt. „Als ouders niet de oorzaak zijn van wat met de kinderen gebeurt, dan treft hen geen schuld.“ Kunnen ouders dan alleen maar verantwoordelijk gesteld worden voor datgene waarvan ze de oorzaak zijn? Als dat waar is, dan kun je beter de notie verantwoordelijkheid afschaffen. Natuurlijk zijn de ouders niet de oorzaak van de verdwijning, maar ze zijn er wel verantwoordelijk voor. Ouders kunnen niet alle gevaren voorkomen, maar het is wel hun verantwoordelijkheid om gevaren te voorzien, situaties in te schatten voor wat ze kunnen betekenen voor de kinderen en in functie daarvan ze zo te ordenen dat ze voor de kinderen veilig zijn. Daarbij moeten ze keuzes maken en steeds het belang van het kind vooropstellen. Of toch minstens het eigenbelang ondergeschikt maken aan dat van de kinderen. Kinderen zonder toezicht om middernacht op een braderie laten rondlopen zonder zelf een oogje in het zeil te houden, kan niet verantwoord worden. Als je op café gaat en je bedrinkt, dan is dat een teken dat je het eigen amusement laat primeren op het welzijn van je kinderen.

Wellicht zullen sommigen zeggen dat de ouders niet gekozen hebben voor de erbarmelijke situatie waarin ze verzeild geraakt zijn en dat ze zich niet veel ander amusement kunnen veroorloven dan een braderie, het café en alcohol in een achterbuurt. Ze kunnen zich niet de luxe permitteren van een kinderoppas. Dat is zo, maar wil dat dan zeggen dat ze het recht hebben hun kinderen mee te nemen naar waar zij dat willen en op te voeden zoals zij dat willen? Neen!

We kunnen en moeten begrip opbrengen voor de moeilijke en wellicht soms onmogelijke situaties waarin mensen proberen te overleven en hun kinderen opvoeden. Maar dat ontslaat ouders niet van hun verantwoordelijkheid om in die omstandigheden hun kind goed op te voeden. En als dat betekent dat ze zich nooit zullen kunnen bezatten omdat ze op de kinderen moeten passen, dan is dat zo.

Als ouders het inzicht noch de wilskracht hebben om de verantwoordelijkheid in zulke moeilijke situaties op te nemen, dan moet de samenleving haar verantwoordelijkheid opnemen. De maatschappelijke verantwoordelijkheid verplicht ons immers niet alleen de schrijnende toestanden waarin ouders moeten leven te voorkomen. Ze verplicht ons ook om in die situaties in te grijpen en desnoods in het belang van de kinderen hen uit die situaties weg te halen. Dat is natuurlijk onrechtvaardig tegenover de ouders (zij hebben toch recht op hun kinderen) en zelfs tegenover de kinderen (zij hebben recht op hun ouders). Maar als we oordelen dat de opvoedingssituatie ongeoorloofd is, dan moeten we ingrijpen.

Maar met welk recht zullen we ingrijpen en bijvoorbeeld de kinderen weghalen uit onverantwoorde opvoedingssituaties? De kinderrechtencommissaris lijkt te suggereren dat niemand ouders kan of mag voorschrijven wat een goede opvoeding is. Dat is onzin. Elke maatschappij heeft het recht en de plicht te omschrijven wat een goede en verantwoorde opvoeding is. De overheid kan niet zeggen hoe concrete ouders met concrete kinderen in concrete situaties moeten opvoeden. Maar ze kan en moet wel de krijtlijnen en grenzen aanduiden van wat kan, mag en moet. De samenleving moet de criteria aanreiken waaraan ouders het eigen opvoedingshandelen moeten toetsen en waaraan hun handelen door de overheid getoetst kan worden. Het verdrag over de rechten van het kind reikt zulke criteria aan.

Kinderen zijn mensen die niet alleen recht hebben op inspraak, maar ook op bijzondere zorg en bescherming. Kinderen hebben recht op verantwoord handelende ouders en een samenleving die ouders niet alleen ondersteunt in hun omgang met de kinderen, maar hen ook ondersteunt door voor te houden wat verantwoord is en wat niet.

Het is niet aan mij om hier de kinderrechtencommissaris uit te leggen dat opkomen voor de rechten van het kind meer is dan hameren op de zelfbeschikkingsrechten van de kinderen, meer is dan het ijveren voor een samenleving die hen erkent als 'actieve betekenisverleners'. Kinderen hebben recht op een samenleving en ouders met verantwoordelijkheidsbesef. En die verantwoordelijkheid houdt in dat men bepaalt wat de kenmerken zijn van een verantwoorde opvoeding en dat men strategieën vastlegt om om te gaan met onverantwoorde situaties. Die strategieën zijn talrijk: gaande van een cultuur van verantwoordelijkheidsbesef bij de ouders scheppen (bijvoorbeeld door het maatschappelijk instituut van de opvoedingsbelofte) tot mensen het recht ontzeggen om kinderen op te voeden, met daartussen allerlei vormen van bijstand en ondersteuning.

Kinderen hebben recht op ouders en een samenleving die hun pedagogische verantwoordelijkheden opnemen.

Hans Van Crombrugge

(De auteur is pedagoog en lesgever aan het Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen.)

Hans Van Crombrugge